

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада Уманського національного університету садівництва Міністерства освіти і науки України, м. Умань, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Географія інвазивної флори у придорожних ландшафтах залізниць Кіровоградської області» за спеціальністю 103 Науки про Землю.

«30» серпня 2023 року.

Парахненко Владислав Геннадійович, 1994 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2017 році Уманський національний університет садівництва за спеціальністю 8.04010602 «Прикладна екологія та збалансоване природокористування».

Працює на посаді викладача-стажиста кафедри хімії, екології та методики їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Міністерства освіти і науки України, м. Умань, з 01.08.2023 р. до цього часу.

Дисертацію виконано в Уманському національному університеті садівництва Міністерства освіти і науки України, м. Умань.

Науковий керівник – Кисельов Юрій Олександрович, доктор географічних наук, професор, Уманський національний університет садівництва, завідувач кафедри геодезії, картографії і кадастру.

Здобувач має 11 наукових публікацій за темою дисертації, з них 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, 5 статей у наукових фахових виданнях України:

1. Кисельов Ю.О., Парахненко В.Г. Географічні закономірності поширення інвазивної флори залізниць Кіровоградської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Т. 51. №2. 2021. С. 38-48.

2. Кисельов Ю.О., Парахненко В. Г. Формування наукових засад антропофітоценології як галузі антропогенного ландшафтознавства. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія «Географія». Випуск 838. 2022. С. 28-36.

3. Парахненко В. Г. Просторова диференціація території Кіровоградської області за ознакою поширення інвазивної флори залізниць. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Географічні науки. Вип. 17. 2022. С. 55-61.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Денисик Г. І., доктор географічних наук, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри географії.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1) Серед науковців, які досліджували проблему фітоінвазій, автор не назвав жодного географа. Невже серед представників наук про Землю досі ніхто в Україні чи за кордоном не вивчав вплив інвазивних видів рослин на ландшафт? Адже, як зазначає сам автор, такі рослини становлять елемент ландшафту, а тому здається малоймовірним, що відповідна тема зовсім не відображена в літературі.

2) Придорожні ландшафти залізниць, що є прикладами лінійно-стрічкових ландшафтів, неминуче співіснують із зональними антропогенними ландшафтами, тобто, в умовах Кіровоградської області, лісопольовими та польовими. У розділі 2 роботи згадуються природні ландшафти досліджуваної території, але співвідношення їх з придорожніми антропогенними ландшафтами мало би бути висвітлено виразніше.

3) Логічним завершенням другого розділу та переходу до третього була б глава, присвячена короткій характеристиці формування як самої залізничної мережі регіону дослідження, так і залізнично-дорожніх ландшафтів. Як альтернативний варіант – цей матеріал можна було б подати у додатках.

4) Не зовсім коректним є твердження автора щодо формулювання ним наукових основ інвазивної геофлористики. Він сам називає численні прізвища вчених, які спеціалізувалися на дослідженнях фітоінвазій, отож, вони розробляли відповідні наукові засади, тому з боку автора доречніше було б говорити про їх вдосконалення чи розвиток (навіть якщо він першим ужив сам термін – «інвазивна геофлористика»).

5) Недостатньо в роботі висвітлено ті сторони діяльності залізничного транспорту, що зумовлюють потрапляння чужорідних рослин у ландшафти. Певні особливості його функціонування можуть бути визначальними при занесенні у фітоценози тих чи інших видів. Отже, варто було б детальніше висвітлити в роботі (зокрема, серед суспільних передумов фітоінвазій) деякі технологічні та економіко-географічні аспекти залізничних перевезень.

6) Автор у першому розділі зазначає, що Кіровоградська область перебуває в межах екотону «Лісостеп – Степ», однак, в подальшому цей аспект не розвиває. А даремно, тому що, крім акцентованих пошукачем мікрорегіональних відмінностей за напрямом «захід – схід», не менш цікаво було б ретельно дослідити й субмеридіональні територіальні відмінності в контексті відмінностей лісопольових і польових ландшафтів.

7) Пропоновану схему внутрішньорегіональних відмінностей поширення інвазивних видів авторові все ж не варто було б називати районуванням. У підрозділі 4.1 він і сам зазначає, що районування характеризується всебічністю, але при цьому тема дослідження є, з географічного погляду, занадто вузькою, щоб розроблену схему територіальної диференціації Кіровоградської області вважати районуванням.

Максименко Н. В., доктор географічних наук, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, завідувач кафедри екологічного моніторингу і заповідної справи.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1) Загалом, робота відповідає проблематиці збереження ландшафтного і біологічного різноманіття, що зараз є досить затребуваним в європейських

країнах та вже успішно вивчається в Україні. Це досить детально проаналізовано в розділі 1.6 (С. 38-40). На жаль, автор не згадує в роботі розроблену в 2019 році Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України «Стратегію поводження з видами вселенцями інвазивними чужорідними видами флори і фауни в Україні на період до 2030 року» (<https://mepr.gov.ua/news/33369.html>).

2) У другому розділі автор для просторового аналізу природних умов не використовує картографічних творів для візуалізації тексту, що могли бути корисними в обґрунтуванні меж в процесі районування, а запозичена карта (рис. 2.1) має дещо застарілу топоніміку (м. Кіровоград) та не містить посилання на джерело (С. 43).

3) Схема ландшафтного районування Кіровоградської області (С. 55) в тому вигляді, як вона подана в роботі, є неінформативною і не відповідає потребам дослідження, оскільки автор у дослідженні не спирається на той рівень деталізації, що відображений у ній, а умовні позначення, що містяться в схемі не знайшли своєї розшифровки в підрисунковому тексті.

4) Технічною вважаємо відсутність аналізу ландшафтної структури Степової області південних відрогів Придніпровської височини у розділі 2.4. (С. 55), де з посиланням на роботу *Гавриленко О. П. Геоекологічне обґрунтування проектів природокористування. К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. 304 с.*, автор згадує лише про неоднорідність ландшафтної структури Південно-Придніпровської височинної лісостепової області.

5) Оскільки дослідження проведено на «5-ти ключових ділянках розташованих у різних частинах досліджуваного регіону» (С.94) в межах придорожніх ландшафтів залізниць, вважаємо доцільним наведення відповідної картосхеми їх розміщення та традиційного опису ландшафтів.

6) Автор в характеристиці природних умов дослідних ділянок зазначає, наприклад, на с. 95 «ґрунти представлені, головним чином, чорноземами типовими», але ж особливістю саме лінійно-дорожніх ландшафтів є суттєве перетворення природних ґрунтів до стану антропоземів, техноземів і т.д., що суттєво впливає і на структуру рослинного покриву.

7) Фінальним етапом дослідження є інвазивно-геофлористичне районування території Кіровоградської області, схема якого представлена на рис. 4.2. Воно, за словами автора, спирається як на відмінності у поширенні інвазивних видів, так і на географічні особливості, до яких віднесено клімат і густоту залізничних колій (С. 121). Оскільки в роботі не має розрахунків густоти залізничної мережі та кліматичної карти, незрозумілим залишається розташування меж інвазивно-геофлористичних районів. Яку роль в цьому районуванні відіграє ландшафтна диференціація території? Чому у якості карти-основи у схемі районування взята саме ця карта (С.122) ?

8) Відмінною рисою дисертації є розгорнутий аналіз доробку інших дослідників з питання, яке висвітлюється в кожному розділі дисертації, що дозволяє простежити, на які роботи спирається автор, але іноді такі описи є, на наш погляд, зайвими. Прикладом цього є тексти, на кшталт «методи наукових досліджень традиційно поділяються на...» (С.29), або «поняття «ландшафт», що є однією з головних географічних категорій, не має достатньо чіткого,

однозначно прийнятого науковим світом визначення...», «Із категорією «ландшафт» пов'язані поняття, що виражають його структурні складові, зокрема «фація», «урочище», «місцевість» (С.36) «взагалі при здійсненні будь-якого районування з метою досягнення його коректності необхідним є також дотримання таких загальних принципів ...» (С.117), тощо.

Ситник О. І., кандидат географічних наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, доцент кафедри географії та методики її навчання.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1) Доцільно було б детальніше обґрунтувати унікальність території дослідження, зважаючи на тему дисертаційної роботи.

2) У п. 2.2 «Клімат і водні ресурси» вказується, що «Клімат Кіровоградської області традиційно трактується як помірно-континентальний... сприятливий для сільськогосподарського виробництва, функціонування транспорту та інших видів господарської діяльності людини...В області функціонують обласний центр із гідрометеорології, Світловодська гідрометеорологічна обсерваторія, а також сім метеостанцій – у Бобринці, Гайвороні, Долинському, Знам'янці, Кропивницькому, Новомиргороді, Помічній.» При цьому зроблені посилання на використані джерела [23, 26] 1999, 1998 рр. видання відповідно. З метою розкриття сучасних фізико-географічних умов території дослідження як умови поширення інвазійної флори, а саме кліматичних умов, варто використовувати сучасні наукові видання. Також, станом на сьогодні, упродовж березня-травня 2021 р., здійснено перехід на нові затверджені кліматичні норми, які варто було б врахувати.

3) У п. 3.4 «Геопросторове поширення інвазивної флори дослідженого регіону» зазначається: «Для встановлення достатньо об'єктивної картини геопросторової диференціації поширення інвазійної флори залізниць у Кіровоградській області ми обрали 5 ключових ділянок, розташованих у різних частинах досліджуваного регіону, що мають різні кліматичні умови. Для кожної ключової ділянки складався загальний флористичний список та інвазивних видів, зокрема. Це станції Голованівськ, Знам'янка, Кропивницький, Помічна та Смолине». Доцільно було б зробити порівняльну характеристику кліматичних показників виокремлених ключових ділянок, які, як зазначає автор: «...мають різний мікроклімат». Можливо, обираючи ключові ділянки, варто було б не обмежуватись зазначеними станціями і включити до об'єктів дослідження інші території, наприклад ст. Гайворон, яка знаходиться на заході Кіровоградської області, має тривалу історію розвитку, поблизу неї протікає р. Південний Буг, сформувались відповідні фізико-географічні умови та ландшафти.

4) У п. 4.2 «Досвід інвазивно-геофлористичного районування території Кіровоградської області» вказано: «На підставі вищенаведених особливостей у межах Кіровоградської області виділяємо чотири інвазивно-геофлористичні райони – західний, центральний, східний і південний».

Чи достатньо проведених досліджень на 5 ключових ділянках для обґрунтування інвазивно-геофлористичного районування території

Кіровоградської області? За якими просторовими ознаками було виконано районування?

5) На с. 137 зазначено: «По суті, більша частина регіону перебуває в межах екотону «лісостеп – степ». Більш доцільно вказувати: «Міжзональний геоекотон «Лісостеп-Степ» Правобережної України», або «Міжзональний геоекотон «Лісостеп-Степ» України». При цьому сама сутність розміщення території дослідження в межах геоекотону «Лісостеп-Степ» Правобережної України не розкривалась.

6) Аналізуючи геолого-геоморфологічну будову, гідрологічну мережу, ґрунтовий покрив, ландшафтну структуру території дослідження (с. 43-60), варто було б для наочності використати сучасний картографічний та графічний матеріал.

7) Ознайомлення з дисертацією виявило, що у тексті зустрічаються окремі технічні, стилістичні та граматичні помилки, а саме:

- дуже часто використовується прийменник «при», що не завжди доречно, його варто замінювати на: «завдяки», «внаслідок», «упродовж» тощо;
- «підстилаюча поверхня» – варто вказувати «підстильна поверхня», «зівпадають» – «співпадають», «грузоперевезення» – «вантажоперевезення», «густота» – «щільність»;
- мають місце незначні помилки у оформленні списку використаних джерел та картографічних матеріалів.

Поліщук В. В., доктор сільськогосподарських наук, Уманський національний університет садівництва, декан факультету лісового і садово-паркового господарства.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1) На мою думку, варто було б переконливіше обґрунтувати необхідність формування засад наукової дисципліни – інвазійної геофлористики, до кінця не зрозуміло, чи це справді новий науковий напрямок, чи лише нова вивіска?

2) У першому розділі роботи слід було б більше уваги приділити історії досліджень інвазійної флори залізниць.

3) У другому розділі забагато уваги приділено висвітленню геологічної будови та рельєфу території Кіровоградської області – не зрозуміло, як ці компоненти ландшафту впливають на формування видового складу флори.

4) В основній частині роботи варто було б зазначати не лише латинські, а й українські назви рослин.

5) Слід було б у роботі застосувати метод Браун - Бланке для виявлення домінантних угруповань.

6) Вважаю, що для повноти охоплення території Кіровоградської області треба було дослідити флору залізничних шляхів у районі станції Олександрія.

7) Не зрозуміло, чому автор у переліку інвазійних видів не згадав про свербигу східну (*Bunias orientalis*), колись занесену в Кіровоградську область (переважно її східну частину) в результаті військових походів.

8) На мою думку, варто було б детальніше висвітлити випадки фітоінвазій як побічні наслідки свідомої інтродукції видів із метою використання їх у садово-парковому господарстві.

9) У запропонованій автором схемі інвазійно-геофлористичного районування території Кіровоградської області занадто велику площу займає східний район; слід було б ретельніше виявити внутрішні відмінності й поділити цей район на два.

10) Надто стисло в роботі висвітлено конкретні методи боротьби з фітоінвазіями.

11) Більш чітко варто було б у роботі сформулювати пропозиції виробництву (лісогосподарському, підприємствам залізничного транспорту тощо).

Сонько С. П., доктор географічних наук, Уманський національний університет садівництва, професор кафедри екології та безпеки життєдіяльності.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради;

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Парахненку Владиславу Геннадійовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки за спеціальністю 103 Науки про Землю.

Голова спеціалізованої
вченої ради

Сергій СОНЬКО